

УДК 811.112.2'246.2(07)

Мар'яна КОГУЧ

м. Мукачево

mariannakoguch@rambler.ru

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩОМУ АГРАРНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ I-II РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

У статті обґрунтовано необхідність професійного спрямування навчання другої іноземної мови студентів у вищих аграрних навчальних закладах I-II рівнів акредитації спеціальності туристичного напрямку; визначено головні напрями вивчення другої іноземної мови майбутніми фахівцями із туристичного обслуговування; розкрито особливості викладання німецької мови як другої іноземної згідно положень Загальноєвропейських мовних Рекомендацій; розглянуто проблеми та принципи вивчення німецької мови як іноземної після англійської; виокремлено особливості викладання другої іноземної мови у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Ключові слова: іноземна мова, вищий аграрний навчальний заклад, німецька мова, перша іноземна мова, друга іноземна мова, граматика.

Відповідно до потреб сучасного високорозвиненого суспільства з відкритими кордонами і поступовим вибудовуванням демократичних відносин для майбутніх фахівців знання однієї або двох іноземних мов відіграють неocenенну роль. У контексті вимог XXI століття, тобто інтеграції України до європейського політичного, економічного, освітнього, наукового, правового та культурного простору, модернізуються усі її освітні ланки. Володіння мовами міжнародного спілкування є однією з головних умов плідної співпраці та взаєморозуміння в єдиному багатонаціональному просторі. До того ж, в Україні поступово збільшується кількість спільних підприємств, і, таким чином, зростає потреба у фахівцях які здібні користуватись щонайменше двома європейськими мовами. Ось чому іншомовна компетенція останнім часом утвердилась у ролі невід'ємного компонента повноцінної професійної діяльності спеціаліста будь-якого профілю, і, зокрема, туристичного.

Викладання першої та другої іноземних мов у вищих навчальних закладах України здійснюється з урахуванням нових концепцій, державних освітніх стандартів та Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті [7]. Що стосується другої іноземної мови, зокрема, процес формування змісту цієї дисципліни у вітчизняних вищих навчальних закладах, визначення принципів навчання, відбору підручників та випробування нових навчальних технологій або засобів навчання триває і, безумовно, спрямований на подальше удосконалення.

Беручи до уваги процес реформування вищої школи України в контексті Болонського

процесу та прийняття нашою країною «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» [9], відзначимо нагальну потребу в поліпшенні системи підготовки фахівців та її спрямованість на формування висококваліфікованих спеціалістів, які б на належному рівні володіли двома іноземними мовами.

З аналізу наукових досліджень українських педагогів-науковців, присвячених особливостям вивчення другої іноземної мови, констатуємо обмаль праць, метою яких є визначення змісту та напрямів мовної підготовки з другої мови майбутніх фахівців з туристичного обслуговування. Відзначимо неабиякий інтерес вітчизняних науковців до вивчення англійської мови як другої іноземної, про що свідчать дисертаційні дослідження Мельник І. М., Молокович О. О. та Пінської О. В. [4; 5; 8]. Однак, вищезазначені наукові праці стосуються головним чином майбутніх філологів, викладачів двох іноземних мов. Проте, питанням вивчення німецької мови як другої іноземної цікавляться чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: О. Євенко, Р. Кушнерук, Б. Ліндеманн, Б. Міслер, Н. Мукатаєва, Е. Осипенко, С. Чорна, Б. Хуфайсен та ін.

На сьогодні запроваджено нові Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, розроблено типові програми з іноземних мов для ВНЗ. Поряд із цим, слід приділити окрему увагу визначенню змісту та напрямів підготовки з другої іноземної мови, а

також вивченню особливостей навчання німецької мови як другої у ВНЗ аграрно-туристичного профілю. Адже викладачі іноземної мови в аграрних навчальних закладах знаходяться у більш складному становищі, оскільки такі спеціалісти із суто філологічної освіти мають у своїй педагогічній діяльності вміло перенести акцент з опанування загальнонавчальної іноземної мови на професійно-орієнтовану.

Мета дослідження полягає у висвітленні особливостей вивчення німецької мови як другої іноземної у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, визначити головні напрями навчання німецької мови як другої іноземної майбутніх спеціалістів, фахівців із туристичного обслуговування.

Відповідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти [2], основною метою навчання іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетенції, оскільки мова є засобом спілкування. Отже, передусім зазначимо основні змістові комунікативної компетенції:

- комунікативні вміння як результат оволодіння іноземною мовою;
- мовні знання і навички їх застосування;
- соціокультурні знання, вміння і навички, без яких неможливо сформувати іншомовну комунікативну компетенцію [7, 75].

Аналіз вітчизняних та іншомовних джерел стосовно змісту навчання [4; 5] і практичний досвід викладання німецької мови як другої іноземної засвідчив про те, що на початковому етапі вивчення мови, незалежно від майбутнього профілю діяльності, головним чином має місце орієнтація на непрофесійні сфери комунікації: соціально-побутову, суспільну та соціокультурну, що поступово готує до переходу до професійної тематики [7]. За навчальним планом із другої іноземної мови, із чотиригодинним тижневим навантаженням, така орієнтація відбувається на протязі двох семестрів, а професійно-орієнтована мова вивчається головним чином на другому році оволодіння другою іноземною мовою. Однак розподіл годин на вивчення професійно-орієнтованої лексики залежить від мови. Так, наприклад, при вивченні німецької мови як другої, лексика туристичного напрямку вводиться в обіг від початку основного курсу, оскільки правила читання та вимови у німецькій мові дозволяють студентам без проблем оволодіти новими лексичними одиницями.

Наявність ввідного фонетичного курсу є обов'язковою, але, відповідно мови, тривалість курсу може варіюватись. З досвіду викладання саме німецької мови відомо, що ввідний фонетичний курс триває декілька тижнів, оскільки студентам іноді важко опанувати вимову, наявність великої кількості голосних звуків, приголосних, буквосполучень, дифтонгів.

Курс граматики викладається в міцному зв'язку з лексикою і будується концентрично. При вивченні граматики німецької мови, зокрема, слід ретельно відпрацьовувати вживання різних видів артиклів та узгодження прикметників з іменниками; також слід робити наголос на вірне вживання роду іменників, оскільки студенти зазвичай не вважають серйозною помилкою неправильне визначення роду іменника. З найбільш розповсюджених труднощів вивчення німецької мови як другої виокремимо складне сприйняття на слух розмовної мови.

Слід зазначити, що за принципами особистісно-орієнтованого навчання та з урахуванням того, що якісний склад мовної групи є головним чином різномірним (зазвичай 20–40% студентів складають ті, хто почали вивчати другу іноземну мову ще у середній школі), планувати заняття необхідно так, щоб задовольнити інтереси всіх студентів. Проте, якщо рівень володіння першою іноземною мовою на початку занять визначити не досить складно (він має співвідноситись з рівнями від A2 до B1+ згідно Загальноєвропейських мовних Рекомендацій), то знання другої мови можуть бути цілковито втрачені за попередні два роки навчання у ВНЗ. Тому задачею викладача на першому етапі вивчення другої мови є така: визначити реальний рівень володіння другою іноземною мовою усіх студентів групи (для цього запропонувати або тести, або низку спеціальних завдань); відповідно цього спланувати заняття таким чином, щоб зробити наголос на оволодіння новим матеріалом, або повторення вивченого; нарешті, залежно від проведеного аналізу, сконцентрувати роботу над різними видами мовленнєвої діяльності.

Досвід викладання другої іноземної мови, а саме німецької, свідчить про те, що процес оволодіння другою іноземною мовою є багатоаспектним явищем, яке складається з багатьох взаємопов'язаних факторів (лінгвістичних, психологічних, соціокультурних), а також вікових та індивідуальних особливостей.

Раніше вважалося, що під час вивчення двох іноземних мов потрібно очікувати негатив-

вних наслідків. Проте, упродовж останніх 20 років науковці дедалі більше притримуються думки, що одночасне вивчення двох мов вносить не лише додаткові помилки й плутанину, а й позитивні аспекти. Йдеться про досвід вивчення першої іноземної мови, який сприяє розвитку рецептивних і продуктивних умінь під час опанування другої іноземної мови, і не лише у плані перенесення значення слів (напр. англ. hand – нім. Hand), що також значно полегшує семантизацію лексичного матеріалу. Велике значення має те, що можна провести паралелі між першою іноземною мовою та наступними або, навпаки, простежити відмінності, які слугуватимуть контрастом для кращого унаочнення [3].

Відтак, важливим фактором при вивченні німецької мови як другої іноземної після англійської є те, що англійська й німецька як германські мови споріднені в багатьох аспектах. Насамперед це простежується у лексиці, особливо на початковому етапі, де можна помітити багато відповідностей та очевидний зв'язок між німецькою та англійською мовами на рівні всіх частин мови:

<i>Англійська мова</i>	<i>Німецька мова</i>
a book	das Buch
a name	das Name
a hand	das Hand
a knee	das Knie
a brother	der Bruder
a mother	die Mutter
Warm	Warm
to find	Finden
Gold	Gold

До того ж є багато інтернаціоналізмів здебільшого греко-латинського походження, які зустрічаються в обох мовах:

<i>Англійська мова</i>	<i>Німецька мова</i>
a university	die Universität
a student	der Student
a biography	die Biographie

Надзвичайно важливим моментом при вивченні будь-якої мови є граматики. Тут також можливе проведення паралелей між двома згаданими мовами:

<i>Англійська мова</i>	<i>Німецька мова</i>
This is a book	Das ist ein Buch
Is it a lamp?	Ist das eine Lampe?
What is this?	Was ist das?
What is your name?	Was ist dein Name?
How old are you? – I am...	Wie alt bist du? – Ich bin...
I can swim	Ich kann schwimmen

Як свідчить практика, найскладнішими у процесі засвоєння німецької граматики є такі граматичні теми: відмінювання прикметників, утворення і вживання форм пасивного стану дієслів, утворення і вживання форм умовного способу, порядок слів у німецькому реченні, особливо у складнопідрядному. Таким чином, з метою більш ефективного вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської потрібно обов'язково звертати увагу на вищезгадані спільні риси. Окрім того, вартими уваги є такі аспекти:

- з досвіду вивчення першої іноземної мови студенти мають свою стратегію запам'ятовування лексичних одиниць, яку вони використовують для вивчення другої іноземної мови;
- для вивчення другої іноземної мови, як правило, виділяється менше часу, ніж для першої. Це означає, що темп заняття має бути швидшим (більше навчального матеріалу за урок, коротші пояснення, інтенсивніша робота із вправами). Цьому значно сприяє порівняння та обговорення мовних явищ, схожих в обох мовах;
- на заняттях з першої іноземної мови студенти ознайомилися з можливими формами вправ і мають певний досвід, який можна використати під час вивчення другої мови. Тому викладачу англійської мови дуже корисно знати, які форми і методи навчання застосовувалися на уроках німецької мови [6, 11]. Водночас, науковці зазначають, що значна кількість вправ і завдань, а також видів навчальної діяльності, які широко використовувались у навчанні першої іноземної мови і співвідносилися з віковими особливостями учнів, не завжди будуть методично доцільними для навчання другої іноземної мови. Необхідно застерегти від прямого перенесення всіх видів навчальної діяльності, які використовувались у школі під час навчання першої іноземної мови, на початковий етап у вивченні другої іноземної мови. Викладач має добирати такі види вправ і завдань та використовувати такі види навчальної діяльності, які б співвідносилися із зазначеними вище чинниками. Усі вправи і завдання мають бути комунікативно спрямованими, а навчальні дії студентів – чіткомотивованими [1, 21];
- завдання і вправи мають бути орієнтовані насамперед на порівняння та обгово-

рення аналогій і розбіжностей, мета яких – встановити зв'язки між рідною мовою, першою та другою іноземною;

- дослідження механізмів пам'яті свідчать, що нове лише тоді добре запам'ятовується, якщо його можна пов'язати з чимось уже відомим у нашій свідомості. У вивченні іноземної мови це стосується насамперед словникового запасу: не дуже ефективно вивчати нову лексику, зазубрюючи слова без використання контексту. Доречно спиратися на знання і досвід, набуті при вивченні першої іноземної мови, а також враховувати знання рідної мови [6, 11].

Основною метою навчання німецької мови як другої іноземної є формування у студента комунікативних вмінь та здібностей, готовності та бажання брати участь у міжкультурній комунікації і самовдосконалюватися у сфері вивчення іноземних мов туристичного напрямку. Розвиток здатності до міжкультурної комунікації, яка відбувається за допомогою німецької мови, передбачає формування у студента насамперед знань, навичок і вмінь, володіння якими дозволяє йому долучитися до лінгвокультурних цінностей нерідної країни і практично користуватися цією мовою в ситуаціях міжкультурної взаємодії та пізнання.

До головних комунікативних вмінь належать вміння: здійснювати усномовленнєве спілкування (у монологічній і діалогічній формах); розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів; здійснювати спілкування в писемній формі відповідно до поставлених цілей; використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; використовувати у разі необхідності невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів. Розвиток комунікативних умінь неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного і писемного мовлення. Проте знання лексичного і граматичного матеріалу ще не забезпечує становлення комунікативних умінь. Необхідні уміння оперувати цим матеріалом, а також використовувати його для породження і розпізнавання інформації в певних сферах спілкування [1, 15–16].

Процес вивчення другої іноземної мови супроводжується і певними труднощами. Серед найвагоміших – психологічні труднощі, зумовлені переходом до нового навчального предме-

та «друга іноземна мова»; труднощі, пов'язані з впливом на процес навчання рідної та першої іноземної мови (міжмовна інтерференція); труднощі, викликані різницею у фонетичному, граматичному, орфографічному аспектах першої та другої іноземних мов тощо. Шляхами подолання цих труднощів можуть бути визначення форм роботи і способів активізації мовленнєвої діяльності; раціоналізація процесу навчання за рахунок використання вже набутого мовного і мовленнєвого досвіду у вивченні рідної та першої іноземної мови; вибір оптимальної технології навчання, яка враховувала б взаємодію нового іншомовного механізму з механізмом рідної і першої іноземної мови; послаблення впливу міжмовної інтерференції; визначення спільного і схожого в рідній, першій і другій іноземних мовах у всіх видах мовленнєвої діяльності і у зв'язку з цим – у використанні міжмовного перенесення як важливого чинника раціоналізації навчального процесу [3].

Суто професійна орієнтація, як було зазначено вище, відбувається на другому етапі вивчення мови і спрямована на формування навичок усного і писемного іншомовного мовлення у галузі ділового спілкування та опанування основ знань з туризму. В навчальному навантаженні це виражається в тому, що перші два семестри вивчення другої мови присвячені загальній підготовці, останні – вивченню мови за професійним спрямуванням.

Таким чином, викладання другої іноземної мови у вищому навчальному закладі аграрного профілю I-II рівнів акредитації напряму «Туризм» має відбуватись з урахуванням положень Загальноєвропейських мовних Рекомендацій та із спрямуванням на оволодіння іноземною мовою для подальшого професійного спілкування та використання мови у подальшій професійній діяльності.

Викладання другої іноземної мови надає можливості поширити горизонти майбутніх фахівців із туристичного обслуговування, підготувати їх до безпроблемного сприйняття світу з його необмеженими можливостями, допомагає бути відкритими до усього нового, полегшує спілкування з громадянами інших країн, розуміння їх менталітету та культури.

Список використаних джерел

1. Євченко О. В. Вивчення німецької мови як другої після англійської [Електронний ресурс] / О. В. Євченко. – Режим доступу : english.ucoz.com/dokuments/Algoritm.doc. – Заголовок з титул. екрану.

2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – С. 9–20.
3. Кушнерук Р. Основні аспекти викладання німецької мови як другої іноземної [Електронний ресурс] / Р. Кушнерук. – Режим доступу: <http://berezne.lib.rv.ua/berezne/files/pdf-method/deutsch.pdf>. – Заголовок з титул. екрану.
4. Мельник І. М. Навчання студентів-філологів письма англійською мовою як другою іноземною (перший рік навчання): автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2001. – 19 с.
5. Молокович О. О. Тестовий контроль рівня володіння говорінням англійською мовою як другою іноземною у студентів II курсу мовного факультету: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2001. – 20 с.
6. Мукаєва Н. М. Організація навчально-виховного процесу з іноземних мов у 2013/2014 навчальному році (інструктивно-методичний лист) / Н. М. Мукаєва, Е. О. Осипенко. – Миколаїв, 2013. – 45 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті.
8. Першукова О. Особливості змісту навчання іноземної мови в старшій школі у країнах Західної Європи // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 75–81.
9. Пінська О. В. Навчання майбутніх учителів професійно спрямованої писемної комунікації англійською мовою як другою іноземною: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2001. – 20 с.
10. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К. : Ленвіт, 2006. – 35 с.
11. Deutsch als zweite Fremdsprache [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.goethe.de/ins/it/vil/ihr/jla/dss/de 11373193.htm>. – Заголовок з титул. екрану.

Marianna KOGUCH

Mukachevo

MAIN ASPECTS AND PECULIARITIES OF LEARNING GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE AFTER ENGLISH AT HIGHER AGRICULTURAL ESTABLISHMENT OF I-II LEVELS OF ACCREDITATION

In this article it has been stated the necessity of professional stream of second foreign language studying by students at higher agricultural educational institutions of I-II levels of accreditation at tourism specialty; it was defined the main directions of learning a second foreign language by future specialists of tourism services; the peculiarities of teaching German as a second foreign language in accordance with the grounds of the Common European Language Guidelines; shown the problems and principles of learning German as a second foreign language at Higher Educational Establishments of I-II levels of accreditation.

Key words: foreign language, higher agricultural educational institution, German, first foreign language, second foreign language, grammar.

Мар'яна КОГУЧ

г. Мукачєво

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ И ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО В ВЫСШЕМ АГРАРНОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ I-II УРОВНЕЙ АККРЕДИТАЦИИ

В статье обоснована необходимость профессионального направления обучения второму иностранному языку студентов в высших аграрных учебных заведениях I-II уровней аккредитации специальности туристического направления; определены основные направления второго иностранного языка будущими специалистами по туристическому обслуживанию; раскрыты особенности преподавания немецкого языка как второго иностранного согласно положениям общеевропейских языковых рекомендаций; рассмотрены проблемы и принципы изучения немецкого языка как иностранного после английского; выделены особенности преподавания второго иностранного языка в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации.

Ключевые слова: иностранный язык, высшее аграрное учебное заведение, немецкий язык, первый иностранный язык, второй иностранный язык, грамматика.

Стаття надійшла до редколегії 01.02.2017